

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ Ζ. ΣΟΥΡΛΑ

Κώστας Γραμματικός

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ
ΕΝΟΣ ΕΚΛΕΚΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ

Κώστας Γραμματικός

ΥΠΟ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ

«Οἱ Γραμματεῖς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Σπῦρος Κολοβός, Κώστας Γραμματικός, Μάνθος Οἰκονόμον καὶ λοιποὶ μὲ τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον ἔπαιξαν εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, συνετέλεσαν εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως· συνεπῶς ἐξησφάλισαν δικαιωματικῶς τὴν θέσιν των εἰς τὰς δέλτους τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος.»

A. BORPE¹⁾

Α'

Ὅσον ὀπισθοδρομεῖ κανεῖς πρὸς λησμονημένα πράγματα, λέγει ὁ Καμπούρογλου²⁾, τόσον περισσότερα ἐφόδια πρέπει νὰ ἔχη γιὰ τὴν μελέτην, τὴν κατανόησιν καὶ τὴν ἀναπαράστασιν μιᾶς ζωῆς ποὺ ἔφυγε.

Περὶ τῶν Γραμματέων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μετεδόθησαν σποραδικῶς πληροφοροφαί τόσον ἀπὸ ἰδικούς μας³⁾ ἐρευνητὰς ἐπιστήμονας Ἡπειρωτογρά-

1) A. Borpe, l'Albanie et Napoléon, Paris 1914 σελ. 276. «..... par leur rôle a la cour du Pacha, ils ont contribué au maintien et au développement de la Conscience Nationale Hellenique.»

2) Καμπούρογλου Γ. Δ. Αἰ παλαιαὶ Ἀθῆναι, Τόμ. Α' σελ. 276.

3) Σπ. Π. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμ. Ε' 78, I 377 καὶ ΙΓ' 298. Πρὸβλ. ὡσαύτως.

Περραιβοῦ Χ. Ἀπομνημονεύματα πολεμικὰ Ἀθῆναι 1836 Τόμ. Α' σελ. ΙΙ.

Κρέμου Γ., Ἱστορικὰ Ἐπανορθώματα Παρνασσός 1883 Τόμ. Ζ' σελ. 950—979 καὶ Τόμ. Η' σελ. 150—152.

Ἀραβαντινοῦ Π., Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, Ἀθῆναι 1895 σελ. 460—461 καὶ 285—295.

Γούδα Α., Παράλληλοι Βίοι Τόμ. 7 σελ. 334.

Λαμπρίδης Ι., Ὁ Τεπελενλῆς Ἀλῆ Πασᾶς, Ἀθῆναι 1887 Τεῦχ. Β' σελ. 52.

Τοῦ αὐτοῦ, Ζαγοριακά, Ἀθῆναι 1889 Τεῦχ. Β' σελ. 25—30.

Φραντζῆ, Ἱστορία Ἀναγεννήσεως Ἑλλάδος Τόμ. Α' σελ. 54—55.

Περραιβοῦ, Σύντομος Βιογραφία τοῦ αἰοιδίμου Ρήγα Φεραίου 1860 σελ. 43.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπίκρισις εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Πρωτοσυγέλου Φραντζῆ, Ἀθῆναι 1840 σελ. 17.

φους καὶ διαφόρους λογίους, ὅσον καὶ ἀπὸ ξένους¹⁾ περιηγητὰς καὶ κατὰ καιροὺς ἐπισκέπτας τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Αἱ πληροφορίες ὅμως ποὺ μετεδόθησαν γύρω ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας Γραμματεῖς καὶ Μυστικοσυμβούλους τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἶναι δυστυχῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντιφατικά, δεδομένου ὅτι ἄλλοι μὲν ἐκ τούτων ἐσκιαγραφῆθησαν ὡς ἥρωες καὶ ἄλλοι ἀντιθέτως ὡς προδόται, ἄλλοι ὡς ἄξιοι Ἑθνικῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ἄλλοι ὡς ἄξιοι κατάρας, ἄλλοι ὡς ἀλιτήριοι καὶ Χριστιανομάχοι καὶ ἄλλοι ἀντιθέτως ὡς μεγάλοι Ἡπειρώται.

Καὶ ἔτσι μέσα σὲ μιὰ τέτοια ἀτμόσφαιρα ὑποκειμενισμῶν, παθῶν, μεροληπτικῶν κρίσεων καὶ προσπαθείας συγκαλύψεως τῆς ἀληθείας, ὁμολογοῦμεν πῶς μᾶς ἐφάνη πολὺ σωστὴ καὶ δικαία ταῦτοχρόνως ἡ μέθοδος ἐρεῦνης τοῦ περιφήμου Γερμανοῦ *Ludwig Emil*, ἀποφεύγοντος νὰ ἀναγνώσῃ τὰ ὅσα ἐγράφησαν ὑπὸ ἄλλων ἐπὶ ἐνὸς θέματος καὶ προσπαθοῦντος διὰ τῆς ἀναγνώσεως πηγῶν καὶ μόνον πηγῶν πρωτοτύπων — ἐφόσον βέβαια ὑπάρχουν — νὰ μορφώσῃ ὁ ἴδιος γνώμην ἐπὶ τοῦ ἐκάστοτε θέματος.

Δυστυχῶς ὅμως μία τοιαύτη μέθοδος ἐρεῦνης δὲν εἶναι πάντοτε ἐφαρμόσιμος.

Εἰς τὴν προκειμένην μελέτην μας δὲν πρόκειται νὰ πραγματευθῶμεν γενικῶς τὸ θέμα περὶ ὅλων τῶν Γραμματέων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ ἐκ Βουρμπιάνης τῆς Κονίτσης καταγομένου *Κώστα Γραμματικοῦ*²⁾, οὗτος ἢ ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τοῦ θανάτου του συμπίπτει μὲ τὸν χρόνον καθ' ὃν χαράσσονται καὶ αἱ ὀλίγαι αὐταὶ γραμμαὶ αἱ σκοποῦσαι νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἀδικηθεῖσαν μνήμην ἐνὸς ἐκλεκτοῦ τέκνου τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης.

Εὐτυχῶς καὶ αἱ πρόσφατοι ἱστορικαὶ ἐρευναι αἱ ὁποῖαι ἔρχονται εἰς φῶς ἐπὶ τῇ βάσει μελέτης τῶν διαφόρων Ἀρχείων τείνουν νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἀλήθειαν καὶ ὡς πρὸς τὴν δρᾶσιν τῶν Γραμματέων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἡ δὲ γνώμη τοῦ *Borpe*, τὴν ὁποίαν καὶ προετάξαμεν ὁμιλεῖ κατὰ τρόπον πλέον ἢ εὐγλωττον.

1) *Borpe* *L'Albanie et Napoléon*, Paris 1914 σελ. 276 πρβλ. ὡσαύτως: *Alfonse de Beauchamp*, *Vie d'Ali Pacha visir de Janina*. Surnommé *Aslan ou le Lion*, Paris 1822 σελ. 155.

Thomas Smart Hugues, *Voyage a Janina en Albanie par la Sicile et la Grèce*. Paris 1821 Τόμ. 3 σελ. 35.

Leake Marton William, *Travels in Northern Greece* Τόμ. IV London 1835.

Holland Henry, *Travels in The Jonian Isles*, London 1815 σελ. 95—175 καὶ 435—526.

Pouqueville, *Histoire de la Régénération de la Grèce* Paris σελ. 315.

2) Σούρλα Εὐριπίδου, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης ἐν «Ἡπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» 1929 σελ. 208—249.

B'

Εἰς τὸ Οἰκογενειακὸν ἡμῶν Ἀρχεῖον περιεσώθη μέσα στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου μεταξὺ ἄλλων ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ ἓν χειρόγραφον—ἓν εἶδει ἐνθυμήσεων—γραμμένον ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κώσταν τὸν Γραμματικόν¹⁾).

Φέρει τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον «*Ὁ χαλασμός μου*» καὶ περιγράφει λεπτομερῶς τὴν περιουσίαν του τὴν ὁποίαν τοῦ ἀφήρησεν ὁ περίφημος *Σιληχτάρ Πόδας*, ὅταν κατὰ Ὀκτώβριον 1826 μετὰ 150 περίπου Τουρκαλβανῶν ἐπολιόρησε τὸ σπίτι του—τὸ γνωστὸν ὡς «*Παλάτι τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ*» στὴν Βούρμπιανη.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρόγραφον ἀποτελούμενον ἐκ 58 σελίδων μικροῦ σχήματος εἶναι κατὰ τοῦτο πολύτιμον, γιατί μπορούμεν νὰ ἀντλήσωμεν διὰ μέσου τῶν σελίδων του πληροφορίας σχετικὰς γύρω ἀπὸ τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ, νὰ συμπληρώσωμεν σκοτεινὰ σημεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς στενωτέρας του Πατρίδος Βουρμπιάνης, νὰ προσδιορίσωμεν χρονολογίας ἀναφερομένας εἰς τὰς ἐρημώσεις χωρίων τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης λόγῳ τῶν Ἀλβανικῶν ἐπιδρομῶν, νὰ ἀρυσθῶμεν πολῦτιμα στοιχεῖα γύρω ἀπὸ ζητήματα τῆς Ἡπειρωτικῆς λαϊκῆς τέχνης, νὰ ἀναπλάσσωμεν εἰκόνας παλαιότερου τρόπου ἐνδυμασίας καὶ διακοσμῆσεως, νὰ ἀποσαφηνίσωμεν παλαιότερων ἐποχῶν νομισματικῆς φύσεως προβλήματα, καὶ γενικά, νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐνθυμήσεων τῶν σχετιζομένων πρὸς πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς Ἐπαρχίας, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρόγραφον εἶναι—οὔτε πολὺ οὔτε λίγο—ἓνας μικρὸς *Κουβαράς* πολύτιμος, ὡς συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης.

Διὰ νὰ ὑποβοηθῶμεν ὅμως τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν βαθυτέραν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας τοῦ Χειρογράφου καὶ κατανόησιν τοῦ περιεχομένου του θὰ προσπαθῶμεν νὰ συστηματοποιήσωμεν τὰς ἐγκατεσπαρμένας ἐν αὐτῷ εἰδήσεις, ἐξάιροντες τὰ σπουδαιότερα σημεῖα καὶ ἀναπλάσσοντες τὰ ἱστορικώτερα.

Μὲ τὴν δημοσίευσιν δὲ ἐπιπροσθέτως εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς πραγματείας μας καὶ ἱστορικῶν ἐγγράφων ἐκ τοῦ ἡμετέρου Οἰκογενειακοῦ Ἀρχείου καὶ ἄλλοθεν γύρω ἀπὸ τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ, ἐλπίζομεν νὰ συμβάλωμεν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς μνήμης μιᾶς ἐξαιρετικῆς Ἡπειρωτικῆς φυσιογνωμίας ἢ ὁποία ἀδίκως καὶ ἐμπαθῶς ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του καὶ ὑπὸ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ.

1) Τὸ πλήρες ὄνομά του ἦτο :

«Κώστας ἢ Κώνστας Παπανικολάου ὁ Γραμματικός».

Γ'

Ἐν πρώτοις θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποσαφηνισθῇ τὸ γεγονὸς τὸ ἀνεπίδεκτον ἄλλως τε ἀμφισβητήσεως ὅτι ὁ Κώστας ὁ Γραμματικὸς ὑπηρετεῖ ἐν τῇ Αὐλῇ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τὸν τρόπον τινὰ ὡς ὁ ἐπίσημος Ὑπουργὸς¹⁾ τῶν Οἰκονομικῶν, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἔτσι δὲ δικαιολογεῖται καὶ ἡ πρόσκλησίς του²⁾ εἰς Κωνσταντινούπολιν στὰ 1822 διὰ νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Σουλτάνον λεπτομερῆ λογαριασμὸν περὶ τῶν θησαυρῶν καὶ τῆς οἰκονομικῆς³⁾ καταστάσεως τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ὁ Κώστας κατὰ τὴν περίοδον τῶν πολυταράχων χρόνων τῆς Γραμματείας του παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασᾶ, συνεδέετο καὶ μὲ ὅλους τοὺς ὑπολοίπους⁴⁾ Γραμματεῖς τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ, ἰδιαιτέρως ὅμως φαίνεται ὅτι εἶχεν ἔξαιρε-

1) Λοιδωρὶκη Α., Ἀπομνημονεύματα «Ἐν τῇ αὐλῇ ὑπῆρχεν εἶδος Ὑπουργείου, ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς Μάνθον Οἰκονόμον, Σπῦρον Κολοβὸν καὶ Κώσταν Γραμματικὸν ἐκ Κονίτσης, οἵτινες εἰργάζοντο ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἐσπέρας εἰς ἓν δωμάτιον ἐντὸς τοῦ Σεραγίου».

Πρὸβλ. ὡσαύτως Η. Ἀραβαντινοῦ Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ σελ. 461.

2) Κώστα Γραμματικοῦ, Ὁ Χαλασμός μου σελ. 30 (χειρογράφου) «1822 Ὀκτώβριος. Ἐκίνησα διὰ τὴν Πόλιν ζητημένος».

3) Καταγραφὴν τῆς περιουσίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἶχεν ἐνεργήσει ὁ Κώστας καὶ πρὸ τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων, ταύτης δὲ τὸ ἀποτέλεσμα εἶχεν ὑπ' ὄψει καὶ ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς. Πρὸβλ. Κρέμον Γ. Ἱστορικὰ Ἐπανορθώματα, Παρνασσὸς 1883 Τομ. Η', σελ. 150—152.

«Ὁ Πασο-Ἰσμαήλ Πασᾶς εἶχε τὰς ἀκριβεστεράς περὶ τῆς περιουσίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶς πληροφορίας, ἐπειδὴ τοῦτος εἰσέει εἰς Ἰωάννινα εἶχε λάβει διακεκριμένον κατάλογον παρὰ τοῦ Σαράφη Ραφαήλ Λαρισσαίου καὶ Κώστα Γραμματέως, οἵτινες πρὸ τῆς πολιορκίας ὁμοῦ μετὰ τοῦ Μάνθου διορισθέντες ὑπὸ τοῦ Τυράννου κατέγραψεν ὡς καὶ τὴν σκάφην».

4) Κατὰ τὸν Σπ. Λάμπρον («Ν. Ἑλληνομνήμων, Τόμ. Ε', 1908), Γραμματεῖς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἦσαν «ὁ Κωνσταντῖνος Βουρμπιανίτης, ὁ Ἀθανάσιος Λοιδωρῆς, ὁ Στέφανος Δούκας, ὁ Ἀναγνώστης Καρπενησιώτης, ὁ Σπυρίδων Κολοβὸς καὶ ὁ Μάνθος Οἰκονόμος».

Ὁ Περραιβὸς (Ἐπίκρισις εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Πρωτοσυγγέλου Φραντζῆ, Ἀθήναι 1840, σελ. 17), συγκαταλέγει εἰς τοὺς καρδιογνώστας (sic) τοῦ Ἀλῆ τοὺς ἑξῆς:

«Μάνθος ὁ Γραμματικὸς, Κώστας ὁ Γραμματικὸς, ὁ διδάσκαλος Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ὁ Δημήτριος Ἀθανασίου, ὁ Ἀλέξιος Νούτζου, ὁ Κωνσταντῖνος Μαρίνου, ὁ Γεώργιος Τουρτούρης καὶ ὁ Νικόλαος Λασπᾶς».

Ἐπίσης ὁ αὐτὸς Περραιβὸς (Σύντομος Βιογραφία τοῦ ἀοιδίμου Ρήγα Φεραίου 1860 σελ. 43) ἀναφέρει ὡς Γραμματεῖς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τὸν Κ. Δούκαν τὸν Κωφὸν περὶ τοῦ ὁποίου μάλιστα φρονεῖ ὅτι εἰσηγήθη εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου τὴν εἰς Ἰωάννινα ἀποστολὴν τοῦ Ρήγα Φεραίου. Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν ἀνωτέρω ἐπικαλεῖται καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κ. Ἀσωπίου (αὐτόθι σελ. 43).

τικὰς σχέσεις μὲ τὸν Σπῦρον Κολοβόν¹⁾), ὅστις ἐξετέλει χροὴ διεομηνέως λόγῳ τῆς κατοχῆς ξένων γλωσσῶν, ὁ Κολοβὸς δὲ ἦτο ἐκεῖνος ὅστις κατὰ τὸ 1809 ὑπεδέχθη εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τὸν Βύρωνα²⁾).

Ὁ ἴδιος ὁ Κώστας ἀναφέρει πὼς ὁ Κολοβὸς τοῦ εἶχε δωρήσει καὶ πολὺτιμα κιχριμπαρένια κομβολόγια.

Στενὴν ὁμως συνεργασίαν εἶχεν ἐπίσης καὶ μὲ τοὺς ὑπολοίπους Γραμματεῖς καὶ μάλιστα κατὰ τὸ 1817 ἀπέβη κάπως στενωτέρα ἢ συνεργασία τῶν ἐπὶ οἰκονομικῆς φύσεως προβλημάτων.

«1817 ἢ πρωτύτερα ἢ ὕστερότερα, λέγει³⁾ ὁ Κώστας, δὲν ἐνθυμοῦμαι καλὰ τὸν χρόνον, εἶχαμεν πάρει ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, ἠλιζάμι τὰ σκαλώματα τῆς Τζαμουργιάς, τὸ Ἰβάρι Βωθρωτοῦ.... καὶ τὸ Κουμέρκι Ἰωαννίνων καὶ λοιπὰ δι' ἓνα χρόνον, ὁ Νικόλαος Γιάνκου Καλαρρυτιώτης καὶ Γεώργιος Τουρτούρης Καλαρρυτιώτης καὶ κύρ Ἀλέξιος Νούτζου καὶ Μάνθος Γραμματικὸς Ζαγορήσιος καὶ ὁ κύρ Σπῦρος Κολοβὸς Ἰωαννίτης καὶ ἐγὼ καὶ ἔδωσαν ἀρκετὸν κέρδος καὶ δὲν μᾶς ἔδωσαν τίποτε, νὰ ἐμβῆτε σύντροφοι καὶ εἰς τὴν δευτέραν χρονιὰν ὅπου τὰ ἐκράτησε μόνος του καθὼς διαλαμβάνουν τὰ εἰς χεῖρας του συντροφικὰ γράμματά μας καὶ σημειῶ τὴν ὑπόθεσιν διὰ ῥέγουλαν τῶν παιδιῶν μου· μάλιστα ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐπειδὴ δὲν τοῦ εἶχε ξεπληρώσει τὸ συμφωνητικὸν ἠλιζάμι τῆς δευτέρας χρονιάς, εἶχε φυλακώσει τὸν εἰρημένον Νικόλαον Γιάνκου⁴⁾), ἔπειτα ἦλθεν ἡ πολιορκία καὶ ὁ χαλασμός τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἔμειναν ἔτσι».

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς περιφήμου πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὑπὸ τοῦ Χουρσίτ, ὁ Κώστας ἔπαιξε καὶ ρόλον διπλωματικὸν ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ πρὸς διεξαγωγὴν διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες εἶχον ἀποφασίσει νὰ συμμαχήσουν μὲ τὸν Ἀλῆ, δεδομένου δὲ ὅτι ἡ συνεννόησις ἔπρεπε νὰ γίνῃ μὲ μεγάλην ταχύτητα, μὲ ἄκραν μυστικότητα καὶ μὲ πλείστας ἐπιφυλάξεις γιατί ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς παρηκολούθει καὶ τὰς παραμικροτέρας κινήσεις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. «Ὁ Γραμματικὸς Κώστας⁵⁾), προσθέτει ὁ Περραιβός, χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ εἰσελθὼν εἰς τὸ φρούριον διὰ νυκτὸς ἐγνωστοποίησεν ὅλα εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν, ὅστις τὰ ἐδέχθη προθύμως καὶ ἔβαλεν εἰς πρᾶξιν».

Ἐπίσης καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ πρὸς τὸν Περραιβὸν ὅταν ἀνε-

1) Ὁ Ibrahim Manzour Effendi χαρακτηρίζει τὸν Κολοβὸν ὡς «αἰσχρὸν καὶ πανούργον».

2) A t e h l e y, Βίος καὶ δραῖσις τοῦ Βύρωνος ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1919 σελ. 13.

3) Κώστα Γραμματικοῦ, «Ὁ Χαλασμός μου (σελίς 41).

4) Εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς παρουσίας πραγματείας δημοσιεύονται σχετικὰ ἔγγραφα ἐκ τοῦ ἡμετέρου Ἀρχείου ἐξ ὧν καταφαίνονται ἡ ἐντιμότης τοῦ Κώστα εἰς τὰς συναλλαγὰς του.

5) Περραιβοῦ Χ. Ἀπομνημονεύματα πολεμικά, Τόμ. Α', Ἀθῆναι 1836. σελ. 11—13.

τέθη εἰς τὸν τελευταῖον ὑπὸ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, εὐρισκόμενον εἰς τὸ Σοῦλι νὰ διεξαγάγη συνεννοήσεις μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶν εἶναι συντεταγμένη ἀπὸ τὸν Κώστα, καθὼς ἔχομεν σοβαροὺς λόγους νὰ πιστεύωμεν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ὅλης τεχνοτροπίας καὶ τοῦ ὕφους τῆς ἐπιστολῆς.

Ἄρα περραϊβὸς θαυμάζει τὴν φρόνησιν¹⁾, μεθ' ἧς ὁ Κώστας διεξήγαγε τὴν ἀνατεθεισάν αὐτῷ ἐντολήν²⁾.

Διαρκούσης τῆς πολιορκίας ἠῦτομόλησεν ὄντως ἀργότερον καὶ ὁ Κώστας εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Χουρσίτ ὅπως ὁ ἴδιος σύντομα καὶ χαρακτηριστικὰ περιγράφει τὴν περιπέτειαν αὐτήν.

«1820 Νοεμβρίου 20—λέγει³⁾ ὁ ἴδιος—τὸ Ὀθωμανικὸν Δεβλέτι ὠργίσθη τὸν Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶν Τεπελενιώτην εἰς τοῦ ὁποίου τὴν δούλευσιν ἤμην ἐγὼ Γραμματικός.

Ἐμεῖς εὐγήκαμεν ὑπήκοοι εἰς τὸ Βασιλικὸν στρατόπεδον, ὃ εἰρημένος Ἰσμαήλ Πασᾶς ἐβουλήθη νὰ χαλάσῃ ἐμὲ καὶ τὸν κύρ Ἀλέξιον Νούτζου, καθὼς προλαβόντως ἐσκότωσαν καὶ τὸν Μάνθον Γραμματικόν, ἐπήραμεν εἴδησιν καὶ ἐφύγαμεν».

Ἄλλ' αἱ πληροφορίες τοῦ χειρογράφου εἶναι τόσον πολλὰς ὥστε νὰ μποροῦμεν μὲ τὴν προδιαγραφεῖσαν μέθοδον ἐρεύνης—ὅσον εἶναι δυνατὸν—νὰ ἀνασυνδέσωμεν καὶ ἀναπλάσσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν περισσότερα στοιχεῖα γύρω ἀπὸ τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον του.

Δ'

Ἐπάρχουν ἴσως πολλοὶ καλοὶ ἐρευνηταὶ ἀνεξάρτητα καὶ χωριστὰ ἐργα-

1) Εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Γ. Οἰκονόμου, Γραμματέως τοῦ Ἰσμαήλ Πασό-μπεη (τὸ ὁποῖον ἐναπέκειτο εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Πειραιῶς ἀλλὰ δὲν εὐρίσκεται πλέον) καὶ τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ Γ. Κρέμος (πρβλ. Παρνασσὸς 1883 Τόμ. Ζ' καὶ Η') ὑπάρχουν δριμεῖς χαρακτηρισμοὶ κατὰ τοῦ Κώστα ὡς «Χριστιανομάχου», ραδιούργου, ἀπατεῶνος «κ.λ.π.» θὰ ἦτο ὁμοῦς παράδοξον ἐφόσον προέρχεται ἀπὸ τὸν Γραμματέα τοῦ Πασό-μπεη, τοῦ ἀμειλίχτου δηλονότι ἐχθροῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, νὰ ὑπάρχουν ὕμνοι καὶ εὐθεῖς χαρακτηρισμοὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Πάντως ὁμοῦς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Οἰκονόμου ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Κώστας ἦτο εὐφυής, ἔμπειρος καὶ ὅτι εἶχε λάβει καὶ μυστικὴν ἀνταπόκρισιν μετὰ τοῦ Πασόμπεη κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ (Αὐτόθι σελ. 972) δηλαδὴ ἀναγνωρίζει ἐμμέσως ὁ ἴδιος πὼς δὲν ἦτο Χριστιανομάχος ἐφόσον συνειργάζετο μὲ ἐχθροὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὡς π. χ. τοὺς Σουλιώτας.

Ἄρα Ἀραβαντινὸς ἐπίσης (Πρβλ. χρονογραφία τῆς Ἡπείρου 1856 σελ.) χαρακτηρίζει τὸν Κώστα ὡς «ἀλιτήριον».

Πὼς ὁμοῦς θὰ συμβιβάσωμεν τὴν συνεργασίαν τοῦ Κώστα μὲ ἀπεσταλμένους τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὡς π. χ. τὸν Περραιβὸν ὡς καὶ τὴν μύησιν του εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν;

2) Δημαράτου Ἰωάννου, Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Τόμ. 9ος σ. 108.

3) Κώστα Γραμματικοῦ, ὁ Χαλασμός μου (σελ. 55).

ζόμενοι. Χωρίς όμως συστηματικήν ἔργασίαν γύρω ἀπὸ τὴν ἐπισκόπησιν τοῦ ὅλου καὶ τῶν μερῶν δὲν μπορούμεν νὰ καταλήξωμεν σὲ κάτι τι ὀλοκληρωτικὸν καὶ ἐπιστημονικῶς συνθετικόν.

Πρέπει νὰ συλλάβωμεν τὸ ὅλον τῆς προσωπικότητος καὶ τὸ κέντρον ἑνὸς ἀνθρώπου ἔὰν πρόκειται νὰ χαρακτηρίσωμεν ἀντικειμενικὰ καὶ νὰ ἀξιολογήσωμεν πραγματικὰ τὰς διαφόρους πράξεις καὶ ἐνεργείας του.

Ἀσήμαντοι πολλάκις λεπτομέρειαι κέκτηνται παμμεγίστην ψυχολογικὴν σημασίαν καὶ συνεπῶς μόνον ἡ ἐπισκόπησις τῶν μερῶν ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸ ὅλον μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ποθούμενον.

Ἡ παραπάνω μεγάλη Παιδαγωγικὴ ἀλήθεια ἔχει ἀνάγλυφον τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἰσχύν της προκειμένου καὶ περὶ ἱστορικῶν ἐρευνῶν καὶ περὶ βιογραφικῶν ἀπεικονίσεων.

Ἀπὸ τὴν μελέτην τοῦ εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς παρούσης πραγματείας δημοσιευομένου χειρογράφου ποὺ ἐπέχει θέσιν ἐνθυμήσεων καὶ τμήματος Ἀπομνημονευμάτων, συνάγεται ὅτι ὁ Κώστας εἶχε ἀνεπτυγμένον εἰς μέγαλον βαθμὸν τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα δεδομένου ὅτι εἶχεν ἀνατραφεῖ εἰς περιβάλλον οἰκογενειακὸν κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικόν.

«Στὰ 1817, ἀναφέρει¹⁾, εἶχεν ἀγορασμένα ὁ Πατέρας μου Ἅγια Λείψανα διὰ γρόσια 1000 καὶ μᾶς τὰ ἐπῆρεν ὁ Παπᾶ-Ζήσης ἀπὸ τὴν Καστιάνιαν μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Πέγη τους Κιαβογιαούμπεη ὄντος Μουσελίμη τότες, ἐπὶ Ἄλῃ Πασᾶ τὰ ἐπῆρα ἐγὼ μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Σουλεῦμάνμπεη Γκαβοῦ».

Ὁ ἴδιος ὁ Κώστας ἐχρησιμοποίησε μεγάλα ποσὰ διὰ νὰ κτίσῃ²⁾ Ἐκκλησίας εἰς τὴν στενώτερη του Πατρίδα Βούρμπιανην, εἰς δὲ τὸ σπίτι του τὰ Παλάτια του, ὅπως ἔλεγον οἱ συντοπιῖτες του ὑπῆρχε πλῆθος πολυτίμων θρησκευτικῶν καὶ ἱερῶν κειμηλίων.

(Φανερόνω καὶ τὰ ἀσημικά, γράφει³⁾ ὁ ἴδιος εἰς τὸ πολυθρύλητον χειρόγραφον τοῦ «Χαλασμοῦ του».

1 Εὐαγγέλιον ζυγισμένον μέγαλον ἀγορασμένον ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Πατρατζηκιῦ.

1 Θυματὸ μέγαλο τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας.

5 Σταυροὶ μέγαλοι ἁγιασμένοι, ὁ ἓνας εἶχε καὶ μερτζιάνια καὶ τίμιον ξύλον».

Ἐπὶ πλέον ὀλοκληρον τὸ εἰκονοστάσιον τοῦ σπιτιοῦ του ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολυτίμους εἰκόνας ἀγορασθείσας ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος⁴⁾.

1) Κώστα Γραμματικοῦ, ὁ Χαλασμός μου (σελ. 36).

2) Τοῦ Αὐτοῦ, αὐτόθι (σελ. 25) «1823 Αὐγούστου ἐφτιάσαμεν τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους καὶ ἔγιναν μετὰ τὸ ψωμί γρόσια 5650 καὶ ἐρρίξαμεν ἀλλῆλ χισάπι εἰς τὸ δευτέρου τοῦ Αὐγουστήσιου τῶν 1826 γρόσια 1650».

3) Τοῦ Αὐτοῦ αὐτόθι (σελ. χειρογρ. 2).

4) Τοῦ αὐτοῦ αὐτόθι σελ. 8 «1 εἰκὼν παλαιὰ Ἁγιορείτικη δυσέρετη ἀγορασμένη ἀπὸ τὸ Καρᾶγιανάτικον ἀρχοντικόν».

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐπίπλωσις καὶ ὁ διάκοσμος τοῦ σπιτιοῦ του ἔμοιαζε πρὸς μίαν ἐγκατάστασιν πρωτοτύπου Μουσείου, ὅπου συνδυάζετο ἡ Ἑπειρωτικὴ καὶ ξένη Λαϊκὴ Τέχνη μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν πολυτέλειαν.

Καθρέπται πολύτιμοι καὶ ἀπαστράποντες ἐστόλιζον τοὺς ὀντάδες¹⁾ καὶ τοὺς διαδρόμους.

Ἡ ἐπίπλωσις τοῦ γυναικωνίτου μὲ προσκέφαλα ἐκ Σύρου καὶ Σμύρνης καὶ μὲ κιλίμια καὶ γιάμπολες ἀπὸ τὴ Βλαχιά.

Τὰ κρεββάτια τοῦ ὕπνου ἄλλα σιδερένια²⁾ εὐρωπαϊκὰ καὶ ἄλλα ξύλινα τῆς Μάλτας.

Τὰ ἐπιτραπέζια³⁾ σκεύη ὅλα ἀσημένια τεχνοτροπίας Γιαννιώτικης, ἀγορασθέντα ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸν τοῦ Βουλοδήμου μὲ τὸν ὅποιον συνεδέετο ἰδιαιτέρως.

Γυαλικά Βενέτικα καὶ Ἰσπανικά συνεπλήρωνον παραλλήλως καὶ ἐπλούτιζον τὴν συλλογὴν τῶν ἀσημένιων ἀντικειμένων.

Τὰ μαγειρικὰ σκεύη ἐπίσης Λαϊκῆς Τέχνης: Σαχάνια τέχνης Καρπενησίου ἄλλα καὶ τεντζερέδες ταῦτοχρόνως Κωνσταντινοπολίτικοι, δῶρα, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὸ χειρόγραφόν του, ἀπὸ φίλους του Μπέηδες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Λεγένια καὶ Ἰμπρίκια Κωνσταντινοπολίτικα ἄλλα ταῦτοχρόνως καὶ Λαμπίκοι Βενετίας δυσεύρετοι.

Οἱ τοῖχοι ἀπὸ τοὺς ὀντάδες τοῦ σπιτιοῦ του στολισμένοι ἐπίσης μὲ ὄπλα πολύτιμα, ὅλα ἀσημένια.

- «1 τουφέκι ἐγκλέζικον ἀσημένιον
- 1 ζευγάρι κουμπούραις μεγάλες
- 1 ζευγάρι πιστόλαις Ἀρβανίτικες πέρα-πέρα
- 1 μπὲλ χαντζάρι
- 1 ζευγάρι παλάσκαις ἰδικαῖς μου
- 1 σπαθὶ ἀσημένια τὰ κομμάτια⁴⁾».

Καὶ τὸν ὄραϊον καὶ πολυτελεῖ αὐτὸν διάκοσμον τῶν ἀψύχων συνεπλήρωνεν ἡ αἴγλη καὶ ἡ φαντασμαγορία τὴν ὁποίαν προσέδιδε τὸ ἀρχοντικὸν ντύσιμο τῆς γυναίκας του, τῶν κοριτσιῶν του, τῆς νύφης του καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

1) Κόστα Γραμματικοῦ, «Ὁ Χαλασμός μου» (σελ. 12). «Τὰ σπίτια μου ὅπου τὰ ἔκαυσαν ὀντάδες 6 καὶ δύο ντιβάνια πρὸς 85 ποδάρια μᾶκρος τὸ 1 καὶ 3 δύπατα ὅλα ταβανισμένα καλὰ ἀλιά». Ἡ ἀξία τῆς οἰκίας του ἀνήρχετο εἰς 25.000 γρόσια τῆς ἐποχῆς.

2) Τοῦ Αὐτοῦ αὐτόθι (σελ. 6). «1 κρεββάτι σιδερένιον φράγκικον τοῦ ὕπνου δομένον ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων».

3) Τοῦ Αὐτοῦ αὐτόθι (σελ. 3) «53 ζάρφια ἀσημένια, 16 τάσια νεροῦ, 12 μαχαιροπήρουνά τῆς τραπέζης ἀσημένια, 12 χουλάρια τῆς τραπέζης ἀσημένια».

4) Τοῦ Αὐτοῦ, αὐτόθι (σελ. 2—3).

Ἡ Δέσπω, ἡ γυναῖκα του, ντυμένη¹⁾ μὲ τζουμπέδες βαρύτιμους, μὲ λιμπαντέδες ἀπὸ ἀτλάζι, μὲ ντουλαμάδες χρυσοκέντητους ἀπὸ σεβαγὶ Ἰνδικῆς προελεύσεως καὶ μὲ χρυσοὺς τέχνης λαϊκῆς τῆς Ρουμανίας, μὲ γοῦνες καὶ ποδιῆς κεντημένες ἐπίσης μὲ χρυσοτσάπαρα καὶ ὄτρες χρυσές, μὲ μπέντια ἐπὶ τοῦ στήθους λεπτῆς κεντητικῆς λαϊκῆς τέχνης τῶν Γιαννίνων²⁾, μὲ δακτυλίδια διάστικτα ἀπὸ ζαφίρια, διαμάντια, ρουμπίνια καὶ ζομπρούτια, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐνώτια φλωρένια καὶ μαργαριταρένια μὲ λίθους πολυτίμους ἀπὸ ἀμέθυσσον διαμάντια, ρουμπίνια καὶ ζομπρούτια.

Ἄλλα ἐπίσης ζεύγη σκουλαρίκια τέχνης Καλαρρυτικῆς μὲ μεριζάνια καὶ ἄλλα φτιασμένα ἀπὸ ζομπρούτια μὲ πολυτίμους λίθους.

Ἡ ζώνη³⁾, ἡ ὁποία ἐκάλυπτε τὴν μέση της ἐπίσης ἀσημένια καὶ διάστικτη ἀπὸ ἀλμάζια καὶ ρουμπίνια.

Καὶ ἡ ἀρχοντική, ὠραία, ἐπιβλητικὴ καὶ ἀπαστρόπτουσα στολὴ τῆς γυναικὸς του συνεπληροῦτο ἀπὸ τὸ φανταχτερό, φαντασμαγορικὸ καὶ παραμυθένιο ντύσιμο τῶν κοριτσιῶν του Σαββοπούλας⁴⁾ καὶ Εἰρήνης⁵⁾ καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς νύφης του Γιαννάκενας⁶⁾ ἀπὸ τὴν Κόνιτσαν.

Τζουμπέδες ὀλόχρσοι, Σιάλια⁷⁾ Τουνέζικα καὶ Τυρνάβου Θεσσαλίας, ἀρμάθες μαργαριτάρια, φέσια καπλατισμένα μὲ φλωριὰ Βιεννέζικα⁸⁾ καὶ μὲ μαργαριτάρια, δακτυλίδια μὲ ρουμπίνια ζαφίρια καὶ διαμάντια ὀλοτρόγυρα, σκουλαρίκια φλωρένια καὶ μὲ μαργαριτάρια. Σιάλια λιαχοῦρ ὀλοκαίνουργα ἀπὸ τὴν Μισύρην⁹⁾ σιάλια Εὐρωπαϊκὰ¹⁰⁾ σερβέτα¹¹⁾ Τυρνάβου μὲ χρυσοὺς ἀπὸ μετάξι καὶ ἀρμάθα ὀλόκληρη ἀπὸ 43 φλωριὰ πὺ στόλιζε τὸ

1) Κώστα Γραμματικοῦ, «Ὁ χαλασμός μου», (σελ. 4—6).

2) Τὰ πλεῖστα εἶχον ἀγορασθῆ ἀπὸ τὸν Μανούσην Γούναρην ἔμπορον Ἰωαννίνων (πρὸβλ. αὐτόθι σελ. 7).

3) Κώστα Γραμματικοῦ, «Ὁ χαλασμός μου» (σελ. 2—3). «1 ζευγάρι θυλικώματα τῆς οἰκοκυρᾶς μου, εἶχαν καὶ ἀλμάζια καὶ ρουμπίνια».

4) Τοῦ Αὐτοῦ αὐτόθι σελ. 4, «3 δακτυλίδια διαμαντένια καὶ μαργαριτάρια ἀρμάθα ἐμμανέτι τῆς Σαββοπούλας μαζί μὲ ἓνα τζουμπέ ὀλόχρσον γρόσια 1000».

5) Τοῦ Αὐτοῦ αὐτόθι σελ. 6. «Τὰ φορέματα τῆς θυγατρὸς μου Εἰρήνης χρόνων 16 τῆς ἐτοίμαζα καὶ τὰ τῆς ὑπανδρείας γρόσια 4000».

6) Τοῦ Αὐτοῦ αὐτόθι σελ. 6. Τὰ φορέματα τῆς νύμφης μου παρμένην ἀπὸ Κόνιτσαν γρ. 5000 Πρὸβλ. ὡσαύτως (αὐτόθι σελ. 5). «5 δακτυλίδια τῆς τριῶν μηνῶν νύμφης μου Γιαννάκενας διαμαντένια γρ. 1000, 1 φέσι τῆς ἰδίας καπλατισμένον μὲ μαργαριτάρια καὶ 43 φλωριὰ τετράγωνα τῆς Βιέννης γρ. 1.500».

7) Τοῦ Αὐτοῦ αὐτόθι σελ. 8.

«1 λιαχοῦρ σιάλι ἀλιὰ φερμένον ὁ Λαφίσης γρ. 750».

8) Τοῦ Αὐτοῦ, αὐτόθι σελ. 5 «43 φλωριὰ τετράγωνα τῆς Βιέννης».

9) Τοῦ Αὐτοῦ αὐτόθι, (σελ. 8). «1 σιδλι λιαχοῦρ ἀπὸ τὰ νέα Μισηριοῦ δομένον ὁ Νοῦσα Χρυσός».

10) Τοῦ Αὐτοῦ, αὐτόθι σελ. 8. «6 σιάλια τακλήτε λιαχοῦρ φράνκιχα».

11) Τοῦ Αὐτοῦ, αὐτόθι σελ. 8. «1 σερβέτα Τουρναβήτικη μεταξένια γραμμένη καὶ μὲ κλόσια Ἐβραϊκὰ μεταξένια».

νυφιάτικο φέσι τῆς Γιαννάκενας, ἰδού μερικὰ ἀπὸ τὰ στολίδια πού ξεχώριζαν στὸ ντύσιμο τῶν κοριτσιῶν καὶ τῆς νύφης του.

Καὶ ἔτσι «ἡ Ἑπειρωτοπούλα τῶν παραμυθιῶν» ζοῦσε στὴν πραγματικότητα σὲ μιὰ ἀπόμερη γωνιὰ τῆς Ἐπαρχίας Κορίνθου. Ἡ ἀνάμνησίς της μὲ μιαν παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν ἢ καλλίτερον μὲ ἓν ἐπιβεβλημένον καθῆκον γύρω ἀπὸ τὴν μνήμην ἐξεχουσῶν μορφῶν τοῦ παρελθόντος ἀφυπνίζει καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας νοσταλγικὰς διαθέσεις γύρω ἀπὸ μιαν Ζωὴν ἢ ὁποία μᾶς ξέφυγε ὀριστικὰ καὶ ἢ ὁποία ἀνήκει πλέον στὸν κόσμον τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Πατριδογνωσίας...

Καὶ ἀνάμεσα σὲ ἓνα κόσμον τέχνης καὶ ὁμορφιάς, σὰν τὸν παραπάνω, πού μόνον ἀδρομερῶς προσεπαθήσαμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν, προσδίδει αἴγλην ὁ ἴδιος ὁ Κώστας ὁ Γραμματικὸς μὲ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα, μὲ τὸ ἀρρενωπὸν ὕφος του, μὲ τὴν ἐξωτερικὴν στολὴν του καπλατισμένην μὲ ἀτλάζια καὶ χρυσᾶ τσαπάρια, πλαισιουμένην ἀπὸ τζουμπέδες καὶ λιμπαντέδες πολύτιμους, συμπληρουμένην δὲ μὲ ντουλαμάδες Ἰνδικούς, καὶ μὲ κριμιζὶ ἔπανωφόρι¹⁾. Στὰ χέργια του ἀστράφτει τὸ περίφημον δαχτυλίδι τοῦ ἀπὸ ἀμέθυσσον πού ἐχρησίμευεν καὶ ὡς σφραγίς, γραμμένον, ὅπως λέγει²⁾ ὁ ἴδιος, τὸ ὄνομά του, φλορένιον μὲ δύο μπερλιάντια εἰς ταῖς ἄκραις καὶ φκιασμένον ὁ κύρ Σταῦρος Ἰωάννου εἰς Βιέναν», καὶ ὡς ἐπιστέγασις τῆς ὅλης ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως κιχριμαρένια κομπολόγια, δῶρα τοῦ φίλου του συναδέλφου του Κολοβοῦ, χρυσᾶ ὥρολόγια³⁾, ἀσημένεες ταμπακέλιες καὶ στὴ μέση—τὸ σύμβολον τοῦ ἐπαγγέλματός του—τὸ ἀσημένιο καλαμάρι του.

Ἄλλ' ἢ μεγαλοπρέπεια τῆς περιβολῆς ἀποκορυφοῦται εἰς τὴν ἔφιππον στάσιν του ἐπάνω στίς ἐπίχρυσες σέλλες τῶν ἀλόγων πού ἐπὶ τοῦτο συνετήρει διὰ τὰ διάφορα ταξίδια του εἰς τοὺς σταύλους τοῦ Ὀμηρικοῦ⁴⁾ σπιτιοῦ του.

Στὴν ἔφιππο δὲ στάσι του πού ἐπέτρεπε νὰ ἀνεμίζωνται ἡ ἄσπρη φλοκάτα του καὶ τὸ κριμιζὶ ἔπανωφόρι του διεκρίνοντο πάντοτε καὶ οἱ ἀχώριστοι φίλοι τοῦ στολιδιοῦ του, δυὸ ἀσημένιαις⁵⁾ κομπούραις πού τοῦ εἶχε δωρήσει ὁ Κωνσταντῖνος Ράδος ἀπὸ τὰ Γιάννενα.

1) Κώστας Γραμματικοῦ, ὁ Χαλασμός μου σελίς 6. «1 καπότι κρημιζὶ ἀλιὰ μὲ τὴν κατζούλα του διὰ δρόμον καβάλα».

2) Τοῦ Αὐτοῦ, αὐτόθι σελ. 4.

3) Τοῦ Αὐτοῦ, αὐτόθι σελ. 7. «ὥρολόγια τοῦ κόλπου, τὰ τρία δυσεύρετα, ρεπετέτζιον, φλορένια».

4) Τοῦ Αὐτοῦ, αὐτόθι, σελίς 9. «1 καροῦτα δρένια, δυσκολόφιακτη πολὺ μεγάλη». 15 βαγένια μεγάλα, 4 ἀμπάρια μεγάλα καὶ 1 μικρόν». Ἐπὶ πλέον πρβλ. αὐτόθι σελίς 9, «60 φορτώματα σιτάρι καὶ κριθάρι πρὸ 20 ἡμερῶν φερμένο γρόσια 1800. 40 φορτώματα κρασί γρ. 2000, 120 ὄκ. Βούτυρο γρ. 300, 200 ὄκ. ρακὶ γρ. 200, 150 ὄκ. τυρὶ γρ. 300».

5) Τοῦ Αὐτοῦ αὐτόθι σελ. 9, «καὶ δύο κομπούραις δομέναις ὁ Κολιὸ Ράντος Ἰωαννίτης».